

Kuglics Gábor: Recenzió Márkus Edina és Pete Nikoletta Civil ismeretek a közösségi művelődésben c. könyvéről

Az I. világháború embervesztesége, majd az azt követő évek politikai, társadalmi, gazdasági megpróbáltatásai ugyan visszavetették az egyesületek működését, de a konszolidálódó állam keretei között lassan magukra találtak a civilek is. A települési hatókörű egyesületek mellett egyre erősebbek lettek az országos lefedettségű nonprofit szervezetek, pl. a cserkészlet vagy a felekezeti alapon létrejött KALOT, KALÁSZ, ill. a népfőiskolai hálózat. Az 1930-as évek második felére az egyesületek száma megközelítette a 17 ezret, taglétszámuk pedig a 4 millió főt.

A II. világháborút követően a korábbi egyesületek zömét betiltották, felszámolták, vezetőiket meghurcolták, a megmaradt egyesületeket is átszervezték, a vezetőiket pedig felülről nevezték ki, így a hazai nonprofit szektor fejlődésében ez a négy évtized jelentős törést okozott. A rendszerváltás után az önszerveződés újra megnyílt lehetőségei között csak lassan talált magára a szektor. Napjainkban - a Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint - közel 61 ezer nonprofit szervezet van Magyarországon (2019-es adat szerint). Közülük a legtöbb, 15,7% sporttal foglalkozik, de a 2. helyen 15,6%-kal a kulturális célú szervezetek állnak. Ez utóbbi megközelítőleg 10.000 szervezetet (egyesületet, alapítványt) jelent! A kulturális célú szervezetek aránya 2005-ben 11 %-kal még csak a 4. helyen állt a szektoron belül, de az elmúlt 15 évben folyamatosan nőtt az arányuk, ezzel együtt pedig a forrásteremtő, forrásbevonó képességük is. Csak a kulturális célú szervezetek bevétele 2005-ben 115 milliárd forint volt, addig 2019-re ez a szám közel 360 milliárdra nőtt! (KSH: 2019)

A szféra izmosodását jelzi, hogy 2014 óta már világnapja is van a civil szervezeteknek, amit február 27-én ünnepelnek. Történeti és jelenkori szerepük miatt fontos, hogy a közművelődésben dolgozók ismerjék a nonprofit szektor helyzetét, működési mechanizmusait, a rájuk vonatkozó aktuális törvényi szabályozást.

A Nemzeti Művelődési Intézet 2017-től folyamatosan készít elektronikus tananyagokat az Emberi Erőforrások Minisztériumának támogatásával. Ennek keretében született meg a „Tudástár a közösségi művelődésben” című sorozat, melyből a jelen kézirat lezárásáig 13 kötet látott

napvilágot. Ezek a Nemzeti Művelődési Intézet honlapjáról tölthetők le (<https://nmi.hu/kiadvanyok/tudastar-a-kozossegi-muvelodesben>). A teljes sorozatot Márkus Edina ajánlotta az olvasók figyelmébe (Márkus 2018), míg a sorozat 3. részét (Közösségi események menedzsmentje) Fekete Rita (Fekete 2022), a 7. kötetet (Kulturális vállalkozás- és gazdaságfejlesztés) pedig Morvay Szabolcs (Morvay 2023) mutatta be a Kulturális Szemle hasábjain.

A sorozat XI. kötete Márkus Edina és Pete Nikoletta tollából a civil ismereteket tekinti át. A 183 számozott oldal terjedelmű, A/4-es méretű könyv 6 fejezetre oszlik. Az első fejezetben a nonprofit szektor létrejöttét magyarázó közgazdasági és interdiszciplináris elméleteket mutatják be és hasonlítják össze a szerzők. Ez követően a szféra sokrétű társadalmi, gazdasági szerepével ismerkedhetünk meg a nemzetközi szakirodalom megállapításainak felvillantásával. Egyes külföldi kutatók a civil szervezetek fontosságát a demokratikus politikai rendszerek működésében, mások a társadalmi tőke létrehozásának folyamatában, megint mások a piacot és az államot kiegészítő (szolgáltató) szerepben vagy éppen értékőrző funkciójukban ragadják meg. A sor még hosszan folytatható. Ezen megközelítésekről részletes képet kapunk, a IV. fejezet 10. esetpéldájában pedig táblázatba foglalva is áttekinthetjük őket.

Egy ilyen munka elképzelhetetlen a szektor hazai történetének ismertetése nélkül, ezt a kötet szerzői statisztikai adatokra és széles körű szakirodalmi bázisra támaszkodva itt is megteszik. Így jutunk el a nonprofit szféra jelenlegi helyzetének bemutatásáig, külön kiemelve a kulturális célú civil szervezetek szerepét, illetve a nonprofit szervezetek vezetésének, menedzsmentjének funkciót.

Az elméleti háttér mellé hasznos segítség a Fogalomtár, amely a szektor működésének, jellemzőinek leírásához legszükségesebb alapfogalmak definícióit ismerteti az adománytól a közcélú tevékenységen át a tartós adományig.

A könyv III. fejezetében – miként a sorozat valamennyi kötetében – 20 gyakorlati feladat segíti az elméleti ismeretanyag elsajátítását. Ezek széles spektrumon mozognak: van köztük szervezetalapításhoz kapcsolódó feladat éppúgy, mint rövidített vita, éves munkaterv készítése vagy éppen pénzügyi feladat. Aki ezeket megoldja, hasznos gyakorlati tudást kap a kezébe egy civil szervezet létrehozásához és mindennapi tevékenységéhez.

A mű IV. fejezetében 10 jó gyakorlatot ismerhetünk meg. Köztük olvashatunk például a Lakitelek Népfőiskola alapításáról és működéséről, a Nemzeti Kulturális Alapról vagy éppen egy alapítványnak egy konkrét kulturális projektjéről is. Szívszorító, egyúttal tanulságos történet egy baleset következtében lebévult férfi és egy közhasznú egyesület kapcsolatának ismertetése „Az Én történetem” címmel. A kötetet Tanulást segítő kérdések és a tananyag feldolgozását és a további tájékozódást lehetővé tevő forrásjegyzék zárja.

A könyv alapvetően a Nemzeti Művelődési Intézet képzéseiben résztvevő közművelődési szakemberek ismeretszerzését támogatja, de bátran ajánlható a felsőoktatásban közösség-szervezés BA, közösségi művelődés tanári MA és kulturális mediáció MA szakjain tanuló hallgatóknak is. Mivel a közművelődési intézményekben, közösségi színterekben dolgozó kollégák közül sokan vállalnak tagságot civil szervezetben, vagy éppen pályázati, forrásteremtő céllal hoznak létre – a művelődő közösségek bázisára építve – alapítványokat, egyesületeket, így az ő virtuális könyvespolcukon is ott a helye ennek a kötetnek.

Felhasznált irodalom:

- KSH (2019): A nonprofit szervezetek száma, megoszlása és összes bevétele tevékenységcsoportok szerint. Központi Statisztikai Hivatal Összefoglaló táblák (STADAT) https://www.ksh.hu/stadat_files/gsz/hu/gsz0013.html Letöltve: 2021. 10. 01. 10:15
- Márkus, Edina (2018): Recenzió a Nemzeti Művelődési Intézet Tudástár a közösségi művelődésben című sorozatáról. In: Kulturális Szemle, V. évf. 2018. évi 2. szám 143-145. p.
- Fekete, Rita (2022): Rend a rendezvényben: Recenzió Kerülő Judit – Csatlósne Komáromi Katalin: Közösségi események menedzsmentje című művéről. Tudástár a közösségi művelődésben, III. kötet. In: Kulturális Szemle, IX. évf. 2022. évi 2. szám 168-170. p.
- Morvay, Szabolcs (2023): Recenzió a Tudástár a közösségi művelődésben – VII. kötet: Kulturális vállalkozás – és gazdaságfejlesztés című munkáról. In: Kulturális Szemle, X. évf. 2023. évi 1. szám 140-143. p.